

CAPITOLUL 1

— M-am săturat să-mi tot aduc aminte, îi spuse Hannah mamei sale, când se urca în mașină. Era îmbujorată de soarele de aprilie și-și simțea gura lipicioasă de la toate jeleurile și bomboanele de Paște.

— Știi că e Paștele, îi zise mama ei, oftând și încercând să vorbească cât mai încet cu puțință.

Continuă să zâmbească, pentru ca nimeni din casa lui Rosemary să nu-și dea seama că se certau de fapt.

— Nu știam.

— Sigur că știai.

— Atunci, am uitat.

Hannah auzea cum vocea începe să i se subțieze într-un scâncet care-i scăpa de sub control.

— Cum ai fi putut uita, Hannah? Mai ales anul ăsta, când Paștele nostru pică în aceeași zi cu cel creștin? Am tot vorbit despre asta. Mai întâi trebuie să mergem acasă ca să ne schimbăm. Apoi, mergem la bunicul Will și bunica Belle pentru prima noapte de Seder.

— Nu mi-e foame. Am mâncat mult la Rosemary. Și nu vreau să merg la Seder. Eu și Aaron o să fim singurii copii de-acolo, iar toată lumea o să ne spună cât de mult am crescut, deși tocmai ne-au văzut luna trecută. Și, pe deasupra, toate poantele o să fie în idiș.

Când mama ei nu-i răspunse imediat, Hannah se lăsa mai jos în scaun. Uneori și-ar fi dorit ca maică-sa să țipe la ea cum făcea mama lui Rosemary, dar știa că de la mama ei nu se putea aștepta decât la încă una dintre lungile ei sesiuni de muștrări și dojanae spuse pe un ton scăzut, rezonabil, care erau atât de enervante.

— Paștele nu e despre mâncare, Hannah, începu mama ei într-un sfârșit, trecându-și cu un oftat degetele prin părul cu șuvițe argintii.

— Pe mine ai fi putut să mă păcălești, mormăi Hannah.

— E despre a-ți aduce aminte.

— *Toate sărbătorile evreiești sunt despre asta, mamă. M-am săturat să-mi tot aduc aminte.*

— Te-ai săturat, nu te-ai săturat, vii cu noi, domnișoară. Bunicul Will și bunica Belle așteaptă la masă toată familia, ceea ce înseamnă că și pe tine. Amintește-ți ce înseamnă familia pentru ei. Înainte ca bunica și frațele ei să reușească să scape, naziștii le-au ucis ambii părinți. Iar bunicul...

— Îmi amintesc. Îmi amintesc... șopti Hannah.

— ...Will i-a pierdut pe toți în afară de mătușa Eva. O familie de opt persoane nimicită aproape cu totul.

Oftă iarăși, dar din câte bănuia Hannah, nu neapărat din compasiune. Era mai mult un soi de punctuație. În loc să-și sfârșească propozițiile printr-un punct, mama ei ofta.

Hannah își dădu ochii peste cap și se afundă și mai mult în scaun. Se simțea balonată, ca și cum sfada lor i-ar fi atârnat în burtă ca o pâine nedospită.

Din New Rochelle până în Bronx, unde locuiau bunicii ei, distanța nu era prea mare, dar mașina lor era, ca de obicei, prea încinsă, așa că Aaron s-a plâns tot drumul.

— Mi-e rău, zise el tare.

Ori de câte ori era speriat sau nemulțumit, vocea îi devenea mai puternică. Dar dacă îi era cu-adevărat rău, de-abia putea fi auzit.

— O să vomit. Trebuie să ne întoarcem.

Când mama ei se întoarse de pe locul din față și-i străpunse cu o privire aspră, Hannah îl bătut ușor cu palma peste mână și-i șopti:

— Nu mai fi așa un bebeluș, Ron-ron! Cele patru întrebări nu sunt chiar atât de grele.

— Nu mi le amintesc pe toate patru.

Aaron aproape că strigă ultimul cuvânt.

— Nu trebuie să ți le amintești pe toate, răspunse Hannah, simțind cum își pierde cu totul răbdarea. Trebuie să le *citești*. Din Haggadah.

— Și dacă nu le citesc cum trebuie?

Hannah începu să ofteze, dar își dădu seama la timp și transformă gestul într-o tuse:

— Tu citești bine încă de la trei ani, istețule, zise ea, dându-i un bobârnac peste cap și făcându-l să țipe.

— Hannah! o avertiză tatăl ei.

— Ascultă-mă, adăugă repede ca să-i închidă gura, nu contează dacă greșești, Ron-ron, dar și dacă o faci, o să fiu chiar acolo, lângă tine. O să-ți șoptesc la ureche, exact așa cum se face în piesele de teatru când cineva uită o replică.

— Cum a făcut doamna Grahame când ai uitat...

— Exact așa.

— Promiți?

— Promit.

Îi aruncă o privire stranie, apoi îi dădu un ghiont și începu să-l gâdile la subsuori și pe burtă. Când încercă să scape, întorcându-se cu spatele la ea, continuă să-l gâdile din poziția asta. Chicotele lui deveniră atât de puternice încât aproape că vomită de-adevăratelea.

— Hannah! o atenționează din nou tatăl ei, iar mama se uită la amândoi atât de urât încât se retraseră în colțuri opuse, zgâindu-se fiecare pe geamul lui cu o expresie de nevinovăție ultragiată pe chip.

Peste alți câțiva kilometri, Aaron începu să se milogească de ea:

— Spune-mi o poveste, Hannah, te rog. Te rog. *Te roog!*

— Pentru numele lui Dumnezeu, spune-i odată o poveste, interveni tatăl ei, plesnind volanul cu mâna dreaptă.

De câte ori era nevoit să conducă prin aglomerație, devenea irascibil.

Bucuroasă să poată face ceva la care se pricepea, Hannah începu o poveste macabră cu zombi, împrumutând mare parte din personaje, din intrigă și efectele sonore dintr-un film pe care-l văzuse la televizor cu o seară înainte. Aaron era fascinat. Când ajunseră la complexul de locuințe al bunicilor, zombii tocmai năvăliseră în casa eroului și-i devoraseră mama.

În timp ce tatăl lor parca mașina, Hannah și Aaron se întrecură până la intrarea în clădire. Pentru că era cel mai mic, Aaron a chemat el liftul.

— Nu-i drept... începu Hannah.

Dar apoi își aminti cât de speriată fusese când trebuise să citească pentru prima dată cele patru întrebări

de Seder și se abținu. În loc de asta, îl ținu strâns de mână până ajunseră la etajul al nouălea, pe care liftul îl parcurse dintr-o singură mișcare amplă.

— Hannahleh, ce mult ai crescut, exclamă tușa Rose. Doișpe anișori și deja ești o frumoasă domnișoară.

Hannah zâmbi și se retrase cât de repede putu.

— Treisprezece, spuse ea.

Și era aproape adevărat. N-o mai întrebă pe tușa Rose cum putea cineva să fie frumos cu un păr cafeniu, ca de șoarece, și aparat dentar. Mătușa Rose considera că toți cei din familie erau *cei mai* frumoși, *cei mai* deștepți, *cei mai* buni, chiar dacă nu era adevărat.

Hannah intră în baie, reușind să se sustragă amabilității mătușii Rose, și începu să se studieze în oglindă. Tușa Eva îi lăsase o urmă de ruj pe frunte. Dădu drumul la apă și încercă să o șteargă, dar se simți vinovată, pentru că Eva era mătușa ei favorită, singura care o plăcea pe ea mai mult decât pe Aaron. Hannah era chiar botezată după o prietenă de-a Evei. O prietenă *moartă*. Rujul tot se mai vedea. Aranjându-și bretonul ca să ascundă urma lăsată, Hannah părăsi baia, îngrijorată că ar mai putea-o aștepta și altcineva la ieșire.

CAPITOLUL 2

Nimeni nu remarcă intrarea lui Hannah în sufragerie. Toți erau strânși într-un mic semicerc în jurul bunicului Will, care, așezat în marele fotoliu capitonat din fața televizorului, urla la ecran și-și flutura pumnul prin fața lui. La televizor rulau fotografiile vechi cu victime ale lagărelor de concentrare naziste, mormane de cadavre stivuite ca lemnele de foc și supraviețuitori care priveau în gol. În timp ce imaginile oribile se desfășurau pe ecran, o voce sumbră anunța lista lagărelor: „Auschwitz, Bergen-Belsen, Chelmno, Dachau...”

— Țineți-o p-asta! strigă bunicul Will la televizor, ridicând brațul stâng către ecran.

Mâneca de la cămașă îi era suflecată până deasupra cotului. Pe ecran apăru fotografia unui colonel nazist în poziție de drepti.

— Le dau eu lor!

Când unchiul Sam opri brusc televizorul, mătușa Eva scutură din cap și murmură cu o voce gîngășă ca o rugăciune:

— Vă rog să-l iertați. Războiul e de vină.
Hannah oftă.

— Iar începe, îi șopti ea lui Aaron, care răspunse ridicând din umeri.

Hannah nu prea-și amintea de vreun moment în care bunicul Will să nu fi avut aceste crize ciudate, când își flutura tatuajul de pe brațul stâng prin fața televizorului și urla la el atât în engleză cât și în idiș. Pe când era mai mică, numărul alcătuit din cinci cifre de pe antebrațul lui o fascinase. Era albastru închis și aducea mult cu o pată. Pielea din jur îmbătrânise, dar numărul în sine nu. Chiar după nașterea lui Aaron, la petrecerea lui de *bris*, când toate rudele se dăduseră în stambă în preajma sa, Hannah luase un pix și-și scrisese un șir de cifre pe brațul stâng, așa de apăsător încât aproape că-și zdrelise pielea. Crezuse că-i va face bunicului Will aproape tot atâta plăcere cât îi făcuse noul bebeluș. Pentru o clipă, el se zgâise la ea fără să înțeleagă. Apoi o apucase dintr-odată, strigând întruna în idiș *Malach ha-mavis*, cu o expresie pământie și îngrozită. Toți invitații se holbaseră la ei. Tatălui ei și mătușii Eva le luase o grămadă de timp să îl calmeze.

Chiar dacă încercaseră să-i explice ce îl supăraseră atât de tare pe bunicul Will, Hannah nu-l iertase cu adevărat niciodată. Frecase două zile întregi până reușise să șteargă cu totul urmele de pix. Chipul lui deformat și urletele guturale încă îi mai apăreau, uneori, în vis. În mod straniu, deși nu îndrăznise niciodată să întrebe ce însemnau cuvintele pe care le spusese, în visele ei părea să le înțeleagă. Nimeni nu se oferise să-i spună. Era de parcă toți uitaseră de incident. Dar ea nu uitase.

— Mamă, zise Hannah, când televizorul fu stins, iar în încăpere se reinstaură în sfârșit liniștea, de ce se mai obosește? Asta s-a întâmplat demult. Acum nu mai există lagăre de concentrare. De ce mai pomenește de asta? E stânjenitor. Nu vreau să-l întâlnesc vreunul dintre prietenii mei. Dacă țipă la ei sau face altă nebunie? Bunicul Dan nu urlă la televizor și nici nu vorbește așa despre război.

— Bunicul Dan, slavă Domnului, n-a fost în lagăr. S-a născut în America, la fel ca tine. Asta pentru că familia mea a venit în țara asta la începutul anilor 1900, la clasa a doua, nu cu bou-vagonul.

Și, spunând asta, își luă acea căutătură absentă care semnala faptul că era pe cale să recite încă o parte din saga familiei.

Hannah știa că are o singură șansă de scăpare:

— Cred că mă duc s-o ajut pe tușa Eva la bucătărie, spuse ea repede și o zbughi din cameră înainte ca mama ei să poată continua.

Deși era rolul bunicii Belle să aprindă lumânările de Paște în propria-i casă, de-a lungul anilor devenise o tradiție de familie s-o lase pe mătușa Eva s-o facă, ca un dar pentru că nu avea nici casă și nici familie. Tușa Eva ar fi putut să se mărite nu doar o dată, ci chiar de trei ori, cu toate că, după cum pe drept cuvânt subliniasse mama lui Hannah, nu era o mare frumusețe. Dar tușa Eva preferase să trăiască cu fratele ei, Will, și cu nevasta lui, ca să-i ajute să-l crească pe tatăl lui Hannah când Belle era plecată la muncă.

— Dar de ce-a făcut-o? întrebuse adesea Hannah.

— Pentru că așa a vrut, era unicul răspuns pe care tatăl ei i-l dăduse vreodată.

— Poate că îi plac copiii, sugerase odată Rosemary. Poate că-i place să deretice prin casă. Am și eu o mătușă de felul ăsta.

— Și cu ce se ocupă? se interesase Hannah.

— E călugăriță.

— Nu fi obraznică. Evreii nu se călugăresc.

— Dar locuiesc cu fratele lor și au grijă de copiii lui.

— De copilul lui, precizase Hannah. Tata e singur la părinți.

Dar niciunul dintre răspunsuri nu satisfăcuse setea lui Hannah pentru idile și povești perfecte. Cu toate acestea, renunță în cele din urmă să mai pună întrebări și singurele subiecte pe care le discuta cu tușa Eva aveau de-a face cu rutina vieții. Cum ar fi, câte lingurițe de zahăr trebuiau puse într-un pahar de ceai rece. Sau cum să scoți o pată de pe o fustă de piele. Sau cum să croșetezi un fular. Sau să faci supă de cartofi. Sau unde să găsești o pereche de pantofi de modă veche pentru piesa de teatru de la școală. Mătușa Eva avusese întotdeauna răspunsurile potrivite pentru astfel de întrebări.

Când era mai mică, răspunsurile mătușii Eva îi părușeră de-a dreptul miraculoase. Dar când mai crescui, magia lor dispăru, transformând-o pe mătușă într-o ființă cum nu se poate mai banală. Iar lui Hannah îi plăcea într-atât acest gând, încât îl alungase imediat.

Și totuși, când tușa Eva aprinse lumânările de sărbătoare, protejându-le flacăra cu palmele-i late, chipul ei obișnuit, cu ochii întunecați, de culoarea cafelei, căpătă o frumusețe aparte. Flacăra pâlpâitoare o făcea să pară aproape tânără. S-o privească pe tușa Eva zicând

rugăciunile deasupra lumânărilor era singurul moment din toate reuniunile de familie care i se părușe întotdeauna deosebit lui Hannah. Era ca și cum, în clipele astea, ea și mătușă ei împărtășeau o legătură specială, de parcă magia era, cumva, încă vie.

— O candelă *yahrzeit*¹ pentru toți cei dragi care-au murit, o rugăciune pentru toți cei care mai sunt în viață, îi șoptea întotdeauna mătușă Eva lui Hannah, înainte de-a recita rugăciunile ebraice.

Iar Hannah silabisea în șoptă alături de ea.

Chiar și Aaron încercă să participe, dar mormăi cuvintele cu un vers în urmă. Enervată, Hannah îi dădu un ghiont, dar el se feri, îndepărtându-se. Frustrată fiind, îl prinse cu degetele de partea mai cărnoasă a brațului și îl ciupi. El țipă.

— Hannah! i-o tăie scurt tatăl ei.

Hannah simți că se îmbujorează cu totul și privi în jos.

---

¹ (În lb. idiș în orig.) O lumânare specială, cu ardere lentă, utilizată în ceremoniile religioase iudaice pentru comemorarea sufletului morților.

